

Huvudman
medborgarcenter@botkyrka.se

2023-05-11
Dnr SI 2022:6164

Rektor
camilla.bejmo.samuelsson@botkyrka.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning vid Fittjaskolan i Botkyrka kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning på Fittjaskolan. Syftet är att granska skolors arbete för att skapa en tillgänglig lärmiljö som en del i en inkluderande utbildning, med särskilt fokus på de utmaningar i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen inriktas mot grundskolans årskurser 7-9.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram för granskningen, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. I bilaga 1 och 2 återfinns fakta om skolan samt mer information om hur granskningen genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. Inom varje område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas. En skriftlig redovisning av utvecklingsarbetet begärs då också av skolan. Om en skola bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning kan Skolinspektionen lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Fittjaskolan i följande utsträckning:

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Rektor skapar i hög utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Undervisningens präglas i hög utsträckning av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Utifrån framtagna kvalitetskriterier har Skolinspektionens utredning inte visat annat än att verksamheten inom de granskade områdena fungerar väl.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område.

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Inom detta område granskas hur rektor förankrar en värdegrund som bygger på alla elevers lika värde där olikheter ses som en tillgång och där ett tillgänglighetsperspektiv finns med vid relevanta beslut. Vidare granskas om rektor leder ett systematiskt arbete för en tillgänglig lärmiljö som särskilt motverkar de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. I det ingår att organisera verksamheten så att nödvändiga förändringar möjliggörs samt att rektor skapar förutsättningar för att personalen ska kunna implementera nyvunna kunskaper i ett kollegialt lärande.

Området omfattar även om rektor identifierar behov av kompetensutveckling och ser till att åtgärder vidtas för att stärka personalens kompetens i att upptäcka och undanröja hinder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter i elevernas lärmiljö samt om rektor skapar förutsättningar för personalen att delta i sådan kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer följande: Rektor skapar i hög utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att rektor förmedlar och förankrar en värdegrund som bygger på alla elevers lika värde där olikheter ses som en tillgång och resurs. Det finns också en tydlig målsättning på skolan om tillgänglighet för alla elever. Målsättningen är väl förankrad hos personalen och genomsyrar det dagliga arbetet liksom de beslut som fattas. Rektor leder och organiserar ett systematiskt tillgänglighetsarbete och ser till att det finns förutsättningar för att både identifiera och undanröja de hinder i lärmiljön som kan finnas för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektor ser även till att personalen får möjlighet att bedriva ett kollegialt lärande och delta i kompetensutvecklingsinsatser för att öka sin kunskap om neuropsykiatriska svårigheter vilket innefattar hur svårigheterna kan ta sig uttryck i lärmiljön för flickor respektive pojkar.

Målsättning och arbetsprocesser

Granskningen visar att rektors målsättning om tillgänglighet för alla är en tydlig och levande fråga som är väl förankrad hos skolans personal. Lärarna berättar om den vision rektor förmedlar som visar på hur de tillsammans i undervisningen ska se till att alla elever lyckas i skolan och om de stödstrukturer som finns för att fånga upp elever som riskerar att misslyckas. Rektor, lärare och representanter för elevhälsan säger att tillgänglighetsperspektivet och skolans ansvar att möta de olika behov elever har tas upp kontinuerligt och genomsyrar det dagliga arbetet. Det lyfts bland annat upp på arbetsplatsträffar, studiedagar, när skolledning och elevhälsan träffar arbetslaget och i samband med kompetensutvecklingsinsatser som sker kontinuerligt över läsåret. De intervjuade berättar vidare att samtalen de har i olika forum berör både svårigheter som uppstår för elever i olika sammanhang och vilka åtgärder de behöver vidta för att undanröja dessa. Arbetet omfattar såväl pedagogiska, sociala som fysiska aspekter av en tillgänglig lärmiljö. Enligt rektor, lärare och representanter för elevhälsan finns det ett medvetet och långsiktigt värdegrundsarbete på skolan som vävs samman med kunskapsuppdraget och genomsyrar undervisningen. Rektor säger att de ser olikheter som något bra som de tar med sig när de planerar sitt arbete.

I intervju med rektor, lärare och representanter för elevhälsa framgår vidare att rektor ser till att tillgänglighetsperspektivet finns med vid relevanta beslut. Det gäller beslut på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå. Representanter för elevhälsa säger att rektor alltid har ett tillgänglighetsperspektiv med när beslut ska fattas, till exempel vid beslut om lokalernas utformning, val av kompetensutvecklingsinsatser och gruppssammansättning. De säger vidare att rektor är lyhörd för de behov som förs fram och att hen ställer reflekterande frågor i beslutsprocessen för att säkerställa att de beslut som fattas är väl genomtänkta och välmotiverade utifrån elevens bästa och elevens lärande. Lärare ger som exempel att de identifierat att det stora antalet elever i vissa klasser utgör ett hinder i tillgänglighetsarbetet eftersom det kan leda till att lärarna inte kan ge det stöd som de vet att eleverna behöver. Det är något lärarna har framfört till rektorn som har fattat beslut om att eleverna ska fördelas på fler klasser nästa läsår och att det innebär färre elever per klass. Rektor berättar att de vid schemaläggning ser över vilka ämnen/lektioner som bör ligga på förmiddag/eftermiddag för att skapa så goda förutsättningar som möjligt. Rektor säger att organisationen är dynamisk och flexibel och att beslut fattas löpande under läsåret utifrån elevernas behov. Schemat kan förändras under läsårets gång utifrån elevernas behov och detta är något som lärarna är väl införstådda med. Rektor säger att lärarna är flexibla och vet att tjänstefördelningen som satts inför läsåret är föränderlig utifrån de behov som uppkommer.

Granskningen visar att rektor leder ett systematiskt arbete för att identifiera hinder för en tillgänglig utbildning för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektorn och representanter för elevhälsa anser att de forum som finns för kollegi-

alt lärande och som leds av förstelärare är viktiga tillfällen där de diskuterar elevernas behov och de svårigheter som kan uppstå. Även skolans så kallade elevhälsomöten, där skolledning tillsammans med delar av elevhälsoteamet träffar hela arbetslaget för högstadiet var tredje vecka, utgör ett centralt forum för att identifiera elevernas behov och de svårigheter som kan uppstå i utbildningen för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Representanter för elevhälsan berättar att skolans rutin för övergångar innebär att de arbetar strukturerat för att ta reda på elevernas behov i samband med att de börjar i årskurs sju. De säger att avlämnande lärare har i uppdrag att förbereda sig och sammanställa dokumentation som lämnas över till mottagande lärare. I de fall dokumentation saknas har skolan en blankett där avlämnande lärare fyller i viktig information som ger mottagande lärare en bild av elevens behov. Avlämnande arbetslag föreslår och hjälper också till att gruppera eleverna inför årskurs sju. Representanter för elevhälsan berättar vidare att mentorerna träffas varje vecka för att delge och diskutera elevernas behov med varandra. När nya elever tillkommer under läsårets gång fångas deras behov upp genom inskrivningssamtal och med stöd av olika professioner i elevhälsan som ser till att informationen kommer vidare till berörda mentorer.

Rektor, lärare och representanter för elevhälsa berättar att de också tar reda på elevernas behov löpande och kontinuerligt under läsåret. Såväl rektor som representanter för elevhälsa berättar att de genomför lektionsobservationer där de fångar upp hinder som finns för en tillgänglig utbildning och diskuterar dem med varandra och med lärare. De kan till exempel upptäcka att uppgifterna behöver anpassas på ett annat sätt eller att relationen mellan lärare och elev behöver utvecklas. Då lyfter de det med lärarna för att hitta lösningar. De intervjuade säger att de både för spontana och planerade samtal med eleverna och att de därigenom fångar upp deras perspektiv gällande hinder i utbildningen, som de tar med sig i utvecklingsarbetet.

Granskningen visar vidare att rektor genomför nödvändiga förändringar utifrån de behov som identifierats och följer upp och utvärderar insatser som genomförs i syfte att främja tillgänglighet för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Exempel på hinder de har identifierat för en tillgänglig utbildning och som de har arbetat för att undanröja är bland annat relaterade till den fysiska miljön, såsom belysning, möbler och förvaring av material. Vidare har insatser genomförts för att skapa en tydligare struktur i undervisningen och för att inse vikten av relationens betydelse och hur de kan arbeta med läxor för att de ska vara stödjande för eleverna och inte utgöra ett hinder för dem. Rektor leder och organiserar ett kollegialt lärande under ledning av förstelärare och det innebär att strategier diskuteras i kollegiet, prövas i undervisningen, följs upp och omprövas. Rektor ser att arbetet gett effekt på så sätt att lärarnas medvetenhet ökat gällande differentierad undervisning som innebär att lärarna redan i planeringen ser till att undervisningen inte utformas lika för alla elever. Det finns också en samsyn hos lärarna i arbetet med

lektionsstruktur och den visuella miljön som skapar trygghet och förutsägbarhet för eleverna.

Rektor ser också till att lokaler byggs om och att olika hjälpmedel så som skärmar, hörselkåpor, sittkuddar med mera köps in utifrån identifierade behov. Representer för elevhälsan berättar att de har gått igenom alla klassrum för att se över den fysiska tillgängligheten. Rektor ser till att personal och elevgrupper är organiserade på ett sätt som till exempel möjliggör att elever utifrån behov och på ett smidigt sätt kan undervisas av en annan lärare i en annan klass/grupp i något/några ämnen och ge dem det stöd och den hjälp de behöver. Sådana lösningar utvärderas noga för att se om de ger avsedd effekt. För att skapa tillgänglighet anpassas schemat i möjligaste mån efter elevernas behov, exempelvis övervägs vilken tid på dagen olika ämnen ska ligga. För att skapa trygghet och tillgänglighet har respektive årskurs ett avgränsat område där de har majoriteten av sin undervisning i ämnesklassrum. Inom samma avgränsade område har eleverna tillgång till skåp där de kan förvara sitt material. Det finns också möjlighet att förvara materialet i respektive klassrum, för elever som har behov av det.

Granskningen visar vidare att det finns en tydlig ansvarsfördelning i tillgänglighetsarbetet. Det framgår att personalen har god kännedom om skolans ramar och rutiner för samverkan, vilka arbets- och förhållningssätt som finns på skolan och vilket ansvar de har i arbetet för att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever. Dessutom vet personalen hur de organisatoriska lösningar rektor fattat beslut om och hur gemensamma arbetssätt relaterar till målsättningen om en tillgänglig lärmiljö. Exempelvis hur skolans mötesorganisation stödjer samverkan för en tillgänglig lärmiljö, att klasser och arbetslag organiserats för att skapa flexibilitet och goda förutsättningar att omfördela resurser utifrån behov och att det relationella arbetet i och utanför klassrummet ska bidra till att göra utbildningen tillgänglig för alla elever. Representer för elevhälsan säger till exempel att alla berörda alltid vet vem som gör vad, när saker ska göras och när ärenden ska följas upp, efter att de samverkat på elevhälsamöten. I intervju med rektor och lärare framgår att förstelärare har i uppdrag att leda ett kollegialt arbete och utgöra en länk mellan lärare och rektor. I intervju med rektor, lärare och representer för elevhälsan framgår att socialpedagogerna på skolan har ett särskilt ansvar i arbetet för en social tillgänglighet. Representer för elevhälsan säger att det finns ett tydligt syfte med socialpedagogernas arbete och aktiviteterna de genomför. Socialpedagogerna får veta vilka elever de behöver fokusera på och gör det på ett naturligt sätt i mötet med eleverna. De kan till exempel ställa medvetna frågor när de spelar kort med eleverna för att få reda på orsaken till att eleven inte varit på en lektion och vad eleven upplever som svårt. Socialpedagogerna har i uppdrag att föra viktig information vidare till exempelvis elevhälsoteamet som kan använda informationen för vidare insatser. Socialpedagogerna har också i uppdrag att fånga upp ensamma elever och elever med frånvaro och stötta dem i att komma till skolan och i att hitta vänner. Exempelvis kan de ringa hem till eleverna och väcka dem på morgonen, stämma träff

med dem och äta frukost på skolan tillsammans med dem. Lärarna vet att de kan ringa till socialpedagogerna om elever som tagit en paus utanför klassrummet inte kommer tillbaka som förväntat. Då hjälper socialpedagogerna eleven att komma tillbaka till klassrummet och till uppgiften de ska arbeta med. Socialpedagogerna kan också få i uppdrag att jobba med relationen mellan elev och lärare i de fall sådana svårigheter uppmärksammas. Rektor berättar att specialläraren har i uppdrag att genomföra lektionsobservationer för att se om extra anpassningar sker, att undervisningen utvecklas och att ett lärande sker. Specialläraren delar med sig av erfarenheterna från lektionsobservationerna till elevhälsoteamet som pratar om det som framkommit. Enligt representanter för elevhälsan pratar specialläraren med den undervisande läraren innan och efter besöket om det som uppmärksammas eller så lyfts det direkt i stunden. Samtalet kan beröra hur uppgifter och material fungerar men också hur bemötande och fysiska aspekter fungerar för eleven.

Det finns också goda förutsättningar för personalen att införliva nya kunskaper i ett kollegialt lärande. Rektor, lärare och elevhälsa berättar att det finns flera forum där de har möjlighet att dela kunskaper och erfarenheter med varandra för att öka tillgängligheten i undervisningen. Skolans lärare och speciallärare får tillsammans med lärare från en grundsärskoleenhet möjlighet till kollegialt lärande under ledning av skolans förstelärare. Skolledning, delar av elevhälsoteamet och lärare möts regelbundet för att diskutera framgångsfaktorer och utvecklingsbehov. Utifrån en behovsanalys har de till exempel läst gemensam litteratur som de använder strategiskt för att undanröja hinder för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Lärare berättar att litteraturen de läser ligger till grund för gemensamma diskussioner och att de utifrån dem kommer fram till strategier de ska pröva i undervisningen och att de sedan utvärderar dem tillsammans. Enligt rektor ser de tydligt att det kollegiala lärandet som pågår på skolan tar sig uttryck i klassrummet.

Kompetensutveckling

Granskningen visar att rektor tar reda på personalens behov av kompetensutvecklingsinsatser och genomför relevanta åtgärder för att öka personalens kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Lärare och representanter för elevhälsa säger att rektor fångar upp kompetensutvecklingsbehov i medarbetarsamtal, genom lektionsobservationer, arbetet i processgrupperna och elevhälsomöten. Lärarna är delaktiga i behovsanalysen och de insatser som sedan ska genomföras. De ger som exempel att rektor identifierade kompetensutvecklingsbehov gällande hur neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig uttryck i lärmiljön. Utifrån det valdes relevant litteratur i ämnet ut som lästes och diskuterades gemensamt. Enligt rektor innefattar kompetensutvecklingsinsatserna också aspekter av hur neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig uttryck för flickor respektive pojkar. Rektor, representanter för elevhälsa och lärare säger att personalen har kunskap och kompetens för att möta elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter och att det finns en medvetenhet om att de kan ta sig uttryck på olika sätt för flickor och pojkar. Rektor ser dock att

kunskapen behöver stärkas än mer när det gäller könsrelaterade aspekter av hur neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig uttryck och därför läser de utvald litteratur och ser filmer på temat. Förstelärare ställer också medvetna och reflekterande frågor till personalen för att synliggöra eventuella föreställningar och stereotyper om neuropsykiatriska svårigheter baserat på kön. Lärarna berättar att de vet att dåligt mående och svårigheter som uppstår för flickor kan vara relaterade till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och att de diskuterar det med elevhälsan. Representeranter för elevhälsan säger att många i personalen har goda kunskaper om och förståelse för konsekvenser som följer av neuropsykiatriska svårigheter och att de arbetar aktivt med personal i de fall det saknas. Enligt rektor finns välfungerande strukturer för samverkan och kollegialt lärande som bidrar till kunskap och kompetens. Rektor säger att det dessutom finns goda möjligheter för lärare att fördjupa sin kunskap och kompetens i kommunövergripande forum, utbildningar och verksamhetsbesök inom andra skolformer. Därtill uppmuntrar rektor personal att kompetensutveckla sig inom ramen för sin anställning.

Rektor, lärare och representanter för elevhälsa säger att de arbetat strukturerat och målinriktat över tid för att alla på skolan ska få kunskap om relationens betydelse i möte med eleven och kompetens i det relationsskapande arbetet. Detta utifrån identifierade behov och för att de utifrån erfarenheter vet att goda relationer är grunden för att lyckas i allt annat arbete de gör. De säger att det finns en stor medvetenhet hos personalen om relationens betydelse och att deras arbete gett gott resultat. De anser att det är en skola som präglas av goda relationer och de är särskilt stolta över det klimat som finns på skolan och den kompetens som personalen besitter i frågan. Enligt de intervjuade är relationer och dess betydelse i arbetet med elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter en levande fråga som återkommande diskuteras i de olika forum som finns för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Inom detta område granskas hur lärare, tillsammans med specialpedagogisk personal, arbetar för att göra undervisningen pedagogiskt tillgänglig med särskilt fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen omfattar vidare om lärare arbetar med att skapa en motiverande och engagerande undervisning utifrån olika elevers behov.

Granskningen omfattar också om lärare arbetar för en socialt tillgänglig undervisning genom att främja delaktighet, samspel och gemenskap. Detta innefattar

om lärare genomför undervisningen på ett sätt som underlättar sociala situationer utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Vidare om personalen ser till att olikheter framhålls som något positivt där eventuella negativa attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter synliggörs och problematiseras.

Granskningen omfattar också om lärare arbetar för en fysisk tillgänglig undervisning utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter, det vill säga att aspekter som ljus, ljud, luft, visuell miljö och framkomlighet är omhändertagna och ordnade för att ge stöd till elevernas lärande.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningens präglas i hög utsträckning av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att lärarna arbetar aktivt och medvetet för att göra undervisningen pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig. Det finns ett tydligt fokus på neuropsykiatriska svårigheter i arbetet och lärarna tar vid behov stöd av specialpedagogisk personal. Lärarna ser till att undervisningen är strukturerad, varierad och anpassad efter elevernas olika förutsättningar och behov, och skapar därigenom en motiverande och engagerande undervisning för eleverna. Därtill arbetar lärarna aktivt för att främja delaktighet, samspel och gemenskap i undervisningens olika moment och aktiviteter så att den sociala lärmiljön stärks. Lärarna tar också hänsyn till de fysiska aspekterna av lärmiljön när de planerar och genomför undervisningen.

Pedagogisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna planerar och genomför undervisningen utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och de anpassar undervisningen utifrån elevernas olika behov. Som tidigare nämnts i detta beslut kartläggs elevernas behov på flera olika sätt. Det görs exempelvis genom överlämningssamtal inför att eleverna börjar på skolan, i möten som lärare har med skolledning och elevhälsa, genom lektionsobservationer och i samtal med eleverna. Enligt lärarna utgör deras dagliga samtal med eleverna en viktig del i arbetet med att ta reda på elevernas behov. Lärare kan till exempel ställa medvetna frågor till en elev efter avslutad lektion, för att få reda på elevens behov och vad som kändes lätt/svårt. Lärare och representanter för elevhälsan säger att de pratar om behov och svårigheter på såväl individ- som gruppnivå men också om styrkor och vad som fungerar bra i lärmiljön och låter det som framkommer ligga till grund för lärarnas planering av undervisningen. Lärarna använder sig även av ett samtalsstöd, som finns i skolans elevhälsoplan, vid så kallade lärsamtal. Lärsamtalen syftar till att läraren ska få större förståelse för eleven och dess lärande i olika sammanhang och situationer och utifrån

den anpassa pedagogisk planering och undervisning. Samtidigt ska eleven få möjlighet att tillsammans med läraren reflektera över sitt lärande i olika sammanhang. Lärarna känner till samtalsstödet och använder sig av det vid behov.

Lärarna säger att de har kunskap om neuropsykiatriska svårigheter och att de utgår från den kunskapen när de planerar och genomför undervisningen. Lärare och representanter för elevhälsan tycker att de är bra på att samarbeta på skolan och att de tar vara på varandras erfarenheter och kompetens. Som beskrivits tidigare i detta beslut finns det också förutsättningar till kollegialt lärande i olika forum. Representanter för elevhälsan säger att god ledning, bra samarbete och goda relationer är deras styrkor när det gäller att skapa en tillgänglig lärmiljö för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektor berättar att de bland annat arbetat kollegialt med att utveckla lärarnas pedagogiska planering och att de har tagit fram en planeringsmall som alla lärare använder sig av. I skolans elevhälsoplan framgår att de utgår från fem olika aspekter vid planering av undervisningen; tempo, nivå, omfång, metod och intresse. Lärarna uppger att det är viktigt att elever inte känner sig utpekade och exkluderade genom de anpassningar som lärarna gör för elever som behöver det. De ger som exempel att de planerar undervisningen så att alla elever får möjlighet att arbeta med samma uppgift men på olika sätt, olika nivå och olika plats utifrån behov. Det kan handla om att läraren väljer ut olika tekniker med olika svårighetsgrad som eleven kan välja mellan för att framställa föremål, att elever får mer bildstöd till texten eller att de för strukturerade samtal där elever som är muntligt starka får bättre möjlighet att delta, bidra och visa sina kunskaper. De ser också till att eleverna får möjlighet att arbeta med de planerade uppgifterna, med eller utan dator, i annat rum för ett mindre sammanhang eller på annat sätt. Ett exempel på det är att eleverna får arbeta med konkret material för att läraren sett att elever har svårt att ta till sig teoretiska kunskaper utan sådant material och att läraren utgår från elevernas styrkor när de paras ihop så att de kan samarbeta och hjälpa varandra på bästa sätt.

Lärarna ser till att det finns en tydlig struktur i undervisningen. Representanter för elevhälsa, lärare och rektor berättar att de kommit överens om och använder en gemensam lektionsstruktur, bland annat utifrån kunskapen om att elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter ofta behöver hjälp med struktur och organisation. Den gemensamma strukturen ska oavsett ämne stå skriven på tavlan och innebär till exempel att tidsramar anges för lektionen, att det framgår vad och varför de ska göra saker och hur de ska arbeta. Detta ser också Skolinspektionen exempel på under de lektioner som besöktes. Representanter för elevhälsan säger att de arbetar aktivt med metoder och strategier för att eleverna ska få svar på didaktiska frågor så som vad, när, hur, varför, med vem, hur länge och vad som händer sedan, utifrån elevernas behov av bland annat struktur, organisation och tydliga ramar. Lärarna tycker det är viktigt att planera lektionen och presentera den så att eleverna har tillgång till tydliga instruktioner som de alltid kan gå tillbaka till. Planeringen har

eleverna också tillgång till via skolans digitala plattform. Representanter för elevhälsan berättar att eleverna kan få ta del av material innan lektionen som exempelvis tydliggör vad de ska göra, hur länge de ska arbeta med respektive moment och när eleven kan ta paus. Lärarna kan också tipsa eleverna om filmer de kan se i förberedande syfte. Lärarna säger att de ofta påminner eleverna om att de ska fråga läraren om de inte förstår. De använder också mentorstiden de har varje vecka för att prata om struktur med eleverna. För att hjälpa eleverna ytterligare ser de till att de får individuella checklistor som tydliggör strukturen än mer om de behöver det och de prioriterar att först gå till elever som efter genomgången behöver deras hjälp med att komma igång med uppgifterna. I intervju med elever framgår att genomgångarna vanligen är korta och att läraren söker upp dem efter genomgången för att försäkra sig om att de förstått och förklarar mer vid behov.

I intervjuer och under lektionsobservationer framgår att eleverna får möjlighet att arbeta med uppgifter på olika sätt. Val av arbetssätt och arbetsformer grundar sig enligt de intervjuade i lärarnas goda kännedom om elevernas intressen och behov. Exempelvis får eleverna möjlighet att arbeta med praktiskt material, använda dator, bok eller skriva på papper, arbeta enskilt, i par och grupp och ta paus vid behov. Lärarna ser också till att eleverna kan arbeta med uppgifterna på olika nivå, de hjälper dem att dela upp uppgifterna, anpassar tiden de har på sig att genomföra uppgifter och de ser också till att de får bildstöd och möjlighet att lyssna på texter. Därtill berättar lärare och representanter för elevhälsan att eleverna får daglig återkoppling av lärarna, som en del av det gemensamma arbetet för att skapa struktur. Återkopplingen kan beröra hur det går för eleverna, vad och hur de behöver göra och den ges under skoldagen så att eleverna kan sätta den i ett sammanhang. Representanter för elevhälsan säger att de arbetar medvetet för att lägga rimliga krav på eleverna, förenkla för dem och bekräfta dem, eftersom de vet att vissa elever har svårigheter och behöver mycket bekräftelse. De har pratat igenom hur eleverna ska förvara skolmaterial för att skapa en tillgänglig lärmiljö. Grunden är att eleverna förvarar sitt material i elevskåpen men läraren ansvarar för förvaring och att materialet finns i klassrummet om elever behöver det stödet. Materialet förvaras i mappar i olika färger som korrelerar med färgerna i elevernas scheman. Lärarna säger att de hjälper eleverna att organisera materialet för att det underlättar för eleverna och gör att inledningen på lektionen blir bättre. Skolarbetet görs enligt lärarna främst i skolan och eleverna har sällan läxor. Lärare säger att de har diskuterat fördelar och nackdelar med läxor i kollegiet och kommit överens om att läxor ges undantagsvis eftersom eleverna kan få svårt att planera för och genomföra läxor.

Lärarna ser till att elever ges reella möjligheter att visa sina kunskaper. De säger att det finns många sätt för eleverna att visa sina kunskaper och berättar att de styr par/gruppindelning och att de sedan observerar eleverna när de gör olika diskussionsuppgifter och redovisar sina kunskaper för varandra. Eleverna kan välja om de vill redovisa sina kunskaper skriftligt eller muntligt. Är det svårt för eleverna att redovisa kunskaperna när de är i ett större sammanhang får de möjlighet att göra det

i ett mindre. Eleverna kan även få göra övningar på olika nivåer och sedan visa läraren resultatet. Läraren kan också filma elever när de gör uppgifter, som en del i att visa sina kunskaper men även för att eleverna ska få syn på sitt eget lärande. Lärarna säger att de är väl medvetna om elevernas olika förmågor och vilka som är deras styrkor och anpassar sättet de får visa sina kunskaper på utifrån den kunskapen om eleverna. Enligt rektorn får eleverna möjlighet att visa sina kunskaper på flera olika sätt.

Social tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna arbetar aktivt för att främja delaktighet, samspel och gemenskap i undervisningens olika moment och aktiviteter. Detta så att den sociala lärmiljön stärks. Lärare och representanter för elevhälsa berättar att de samverkar för att hitta strategier för social tillgänglighet för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. De har samtalat om hur de kan arbeta med placeringar i klassrummet och indelning vid par- och grupparbete och varför det är viktigt. De har kommit överens om att det är lärarna som bestämmer hur eleverna är placerade i klassrummet och att de också styr indelning vid par och grupparbete, eftersom de vet att det är viktigt för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Lärarna säger att det även kan innebära att alla elever får bättre möjlighet att visa sina förmågor och att de kan vara resurser för varandra. Samtidigt bidrar denna strategi även till att eleverna skapar goda relationer med varandra. Om lärare uppmärksammar att placeringen inte fungerar försöker de ta reda på orsaken till det för att tillsammans med eleverna hitta strategier för att eleverna ska kunna hantera problemet och liknande utmaningar vid andra tillfällen. Skolinspektionen ser vid lektionsobservationer exempel på hur lärare berättar för eleverna att syftet med uppgiften är att träna samspel då det är en del i ett undervisningsmoment. Därefter genomförs övningar för att träna samspelsförmågan och i samband med lektionsavslut följer läraren upp resultatet tillsammans med eleverna.

Enligt representanter för elevhälsan har lärarna god kännedom om eleverna och deras behov och de utgår från den kunskapen när de placerar och delar in elever i par och grupper. Lärare berättar att de till exempel delar in elever i grupper utifrån förmåga och styrkor och ser till att det finns någon som är mer drivande i varje grupp. De kan också ge eleverna olika roller i grupparbetet så som att någon får agera ordförande. Lärare och representanter för elevhälsa berättar att lärarna även anpassar uppgifterna efter grupp sammansättning, så att alla får en uppgift de klarar av i grupparbetet och att de kan arbeta självständigt. Representanter för elevhälsan säger att lärarna är tydliga ledare i klassrummet och förklarar vad som förväntas av eleverna och på så sätt skapar trygghet och gemenskap i gruppen. Lärarna pratar ofta med eleverna om värdegrundsfrågor som att alla, oavsett könstillhörighet, har lika rätt att komma till tals. Enligt lärarna underlättas det relationskapade arbetet av att eleverna är delaktiga i planering av undervisningen och att de känner till elevernas intressen. Lärarna säger att kurator och socialpedagoger

också är till hjälp i arbetet för att främja social tillgänglighet i undervisningen eftersom de kan ordna olika sociala aktiviteter med eleverna för att skapa gemenskap och goda relationer i och utanför undervisningen.

Rektor berättar att de under en längre tid har arbetat med konflikthantering, goda relationer och rätten för eleverna att vara sig själv. De har gemensamma strategier som de använder sig av vid konfliktlösning, för att främja delaktighet och samspel för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Vid konflikthantering ser de till att de inblandade är placerade kring ett runt bord när de ska samtala och att de fördelar ordet med hjälp av ett föremål som markerar vems tur det är att tala och alla får möjlighet att komma till tals. De vuxna leder samtalen men tar inte initialt ställning i konflikten. Enligt rektor gynnas elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter särskilt av arbetet och den effekt det gett. Enligt rektorn märks det att eleverna har blivit bättre på att se lösningar och att det finns stor acceptans och respekt för olikheter. Lärarna säger att de har kommit överens om ett gemensamt förhållningssätt och vissa strategier som de kan använda i arbetet. Det handlar bland annat om att de väver in det i undervisningen, tar tag i situationen i stunden, att de själva ser till att behålla ett lugn men också att de låter eleven få tid på sig att hitta sitt lugn. De ser till att eleverna får komma till tals och stöttar varandra för att hitta lösningar. Lärarna berättar att de också tar hjälp av varandra för att de vet att relationen är en viktig faktor i samtalet. Det finns ingen prestige i att be någon annan om hjälp eftersom det finns en god samverkan dem emellan.

Rektor berättar att det ingår i skolans demokrati- och värdegrundsarbete att se olikheter som en tillgång och att värdegrundsarbetet tillsammans med utvecklingsarbetet kring differentierad undervisning skapat acceptans och respekt för olikheter och elevers behov av att få olika anpassningar i klassrummet. Lärare säger att eleverna känner till varandras svårigheter och har förståelse för de olikheter som finns. De säger att eleverna känner sig trygga med att berätta om svårigheterna för andra för att det finns förståelse. Uppföljningar som rektor gjort visar att elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter varken utsätter eller utsätts för kränkande behandling i större utsträckning än andra elever. Dessutom visar uppföljningar att antalet fall av kränkande behandling minskat rejält till följd av insatserna som gjorts. Enligt rektor finns det en kultur på skolan där de ser relationer och dialogen som deras främsta verktyg för att ge eleverna stöd i att hitta strategier, inte en kultur med tillrättavisningar, konsekvenser eller straff.

Fysisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna tar hänsyn till fysiska aspekter vid planering och genomförande av undervisningen. Rektor säger att de arbetat medvetet med den fysiska miljön för att den ska vara tillgänglig, även om fokus inte inledningsvis handlade om elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Enligt rektor har de samsyn i hur lärmiljön på skolan ska vara utformad och det finns en medvetenhet om

vikten av att arbeta med den fysiska miljön för att gynna tillgängligheten för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Lärare säger att de till exempel pratar om fysisk tillgänglighet för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter vid elevhälsomöten. Då kan de lyfta svårigheter som uppstår för eleverna och hitta olika lösningar. Exempelvis att elever som behöver det kan få lyssna på musik eller använda hörselkåpor för att stänga ute vissa intryck. Elever kan även få prova en annan sorts stol och lärare kan sänka styrkan på belysningen så att den inte stör eleven. De samtalar även om hur de kan planera undervisningen så att elever får möjlighet att arbeta ostört i ett annat rum med bibehållet lärarstöd. Rektor har köpt in material så som sittkuddar, stressbollar, hörselkåpor, skärmar med mera och det finns ett kit med sådant material i alla klassrum för att gynna tillgängligheten. I samband med renovering samverkar lärare med speciallärare när det gäller fysiska aspekter så som färgsättning, möblering och val av material med syfte att undanröja hinder. Enligt representanter för elevhälsan fångas fysiska hinder för tillgängligheten upp i samband med att speciallärare gör lektionsobservationer. Dessa hinder lyfts sedan till diskussion i kollegiet och med skolledning som fattar beslut om åtgärder. De har diskuterat hur den visuella miljön ska se ut för att skapa samsyn och har tagit bort inaktuell information från väggar liksom öppna hyllor för att minska intrycken. Dörrar till klassrum har isolerats för en bättre ljudmiljö och de har avlägsnat klockor med störande tickande ljud och möblerat vissa rum med fåtöljer för att eleverna ska få möjlighet att dra sig undan eller sitta på annat ställe och arbeta. De arbetar för tillfället med en tydligare skyltning av lokalerna så att det bland annat ska bli lättare för eleverna att se vilket ämne som bedrivs i vilken sal och av vilken/vilka lärare. Tanken är att det också ska bli lättare för eleverna att hitta rätt sal eftersom lärarbetäckningen i deras schema kommer vara samstämmig med informationen på de nya skyltarna. Även lärare lyfter fysiska hinder de identifierat och planerade åtgärder för det. Exempelvis ska de se över möjlighet att skärma av störande inslag från raster som påverkar undervisningen i en av lektionsalarna och eleverna kommer delas in i fler klasser till hösten för att minska antalet elever per klass.

Rektor har därtill organiserat verksamheten på ett sätt som minimerar klassrumsbyten för eleverna. Eleverna undervisas i ämnesklassrum och varje årskurs har sina huvudämnen i en och samma korridor. Representanter för elevhälsan säger att det underlättar för eleverna när det gäller att hitta till salarna och att det även skapar trygghet. Elevskåpen där eleverna förvarar sitt material är placerade i samma korridor där de har sina huvudämnen.

På Skolinspektionens vägnar

X Katrin Söderlind

Beslutsfattare

Signerat av: Katrin Söderlind

X Susanne Nordberg

Föredragande

Signerat av: Susanne Nordberg

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även undervisningsråd Kristina Svensson deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Denna granskning genomförs i 30 skolor runt om i landet, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Fittjaskolan i Botkyrka kommun som huvudman ingår i denna granskning. Enligt uppgifter från rektor går 540 elever på skolenheten, varav 221 elever i årskurs 7-9.

Skolinspektionen granskade Fittjaskolan den 30 – 31 mars 2023. Granskningen genomfördes av utredaren Susanne Nordberg, undervisningsrådet Kristina Svensson och utredaren Siri Morawski.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Elevintervjuer
- En gruppintervju med lärare
- En gruppintervju med elevhälsan
- En intervju med rektor
- Skriftlig information som har begärts in från rektor
- Lektionsobservationer och observationer i lärmiljön

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningen för faktakontroll.

Mer information om den tematiska kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolors arbete för en inkluderande utbildning - fokus på tillgänglighet i lärmiljön kopplat till neuropsykiatriska svårigheter \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/arbetsomraden/tematisk-kvalitetsgranskning)

Bilaga 3: Författningsstöd

Utgångspunkter

Utbildningen inom skolväsendet syftar enligt **skollagen** (2010:800) till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen (1 kap. 4 § skollagen).

Enligt **förarbetena** bör Sveriges internationella förpliktelser när det gäller de mänskliga rättigheterna vara vägledande för och genomsyra hela skolväsendet (prop. 2009/10:165 s 221). Sådana förpliktelser finns bl.a. i **Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter** (barnkonventionen), som gjorts till svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28). Rättigheterna enligt barnkonventionen ska tillförsäkras varje barn, utan åtskillnad av något slag och oavsett exempelvis barnets kön eller funktionsnedsättning (artikel 2).

Sverige har även ratificerat **Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (SÖ 2008:26). Enligt konventionen ska konventionsstaterna säkerställa bl.a. att personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet. Skälig anpassning ska erbjudas utifrån personliga behov och personer med funktionsnedsättning ska ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet. Ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder ska erbjudas i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering (artikel 24). I **den allmänna kommentaren** till artikel 24 anges bl.a. att inkluderande utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet för alla elever. Inkluderande utbildning är resultatet av en pågående process där aktörerna åtagit sig att arbeta proaktivt med att undanröja hinder som motverkar rätten till utbildning. Inkluderande utbildning förutsätter vidare förändringar i kultur, politik och praktik som tillgodoser möjligheten för ordinarie skolor att på ett effektivt sätt inkludera alla studerande (Allmän kommentar nr 4 om rätten till inkluderande utbildning, punkt 10).

Bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett bland annat funktionsnedsättning finns i **diskrimineringslagen** (1 kap. 8 § andra stycket skollagen). Med diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) avses, utöver bl.a. direkt och indirekt diskriminering, även bristande tillgänglighet – det vill säga

att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att skäliga åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning (1 kap. 4 § diskrimineringslagen). Den som bedriver utbildning ska också bedriva ett förebyggande och främjande arbete och verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis kön eller funktionsnedsättning (3 kap. 1-3 och 16-17 §§ diskrimineringslagen).

Tillgänglighet i lärmiljö och undervisning

Utbildningen i grundskolan syftar till att ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa. Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska vidare främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet (10 kap. 2 § skollagen). I bestämmelsens **förarbeten** konstateras bl.a. att elever är olika och har olika behov men alla har rätt till en likvärdig grundskoleutbildning. Skolgången ska därför anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Anpassningen får dock inte göras på ett sådant sätt att den kan leda till att elevernas möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller får elevernas grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, inskränkas annat än om mycket starka skäl motiverar detta (prop. 2009/10:165 s 367).

Enligt **skollagen** ska rektor leda och samordna det pedagogiska arbetet vid skolenheten, verka för att utbildningen utvecklas och ansvara för att fördela resurser efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov (2 kap. 9-10 §§ skollagen). Rektor ansvarar också för att ett kvalitetsarbete bedrivs vid skolenheten samt att detta genomförs under medverkan av personal och elever (4 kap. 4 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektor ett särskilt ansvar för att utbildningen och undervisningen präglas av ett jämställdhetsperspektiv, att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen samt att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Av **skollagen** följer att de elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser (3 kap. 2 § skollagen). Med funktionsnedsättning avses, enligt **förarbeten**, inte bara fysiska funktionshinder som syn- och hörselnedsättningar, utan också exempelvis nedsättningar inom ramen för autismspektrat, ADHD och dyslexi. Den som har en funktionsnedsättning som medför

svårigheter att nå kunskapskraven ska inte bara ges tillräckligt stöd för att nå den lägsta godtagbara kunskapsnivån (prop. 2013/14:148 s. 55).

En elev i grundskolan ska enligt **skollagen** ges extra anpassningar om det befaras att eleven inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Särskilt stöd i grundskolan ska ges elever på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (3 kap. 5 och 7-10 §§ skollagen). Enligt **skolförordningen** ska eleverna genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna ska uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper eller betygskriterier som minst ska uppfyllas och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen (5 kap. 2 § skolförordningen).

I **läroplanen** förtydligas att en likvärdig utbildning inte innebär att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov och skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (Lgr 22, 1 En likvärdig utbildning). Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd samt samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. Läraren ska bl.a. ta hänsyn till varje enskild individs behov och förutsättningar samt handleda och ge extra anpassningar eller särskilt stöd till elever som har svårigheter.

Enligt **skollagen** ska det finnas elevhälsa, som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser och som främst verkar förebyggande och hälsofrämjande samt stödjer elevernas utveckling mot utbildningens mål (2 kap. 25 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektor ett särskilt ansvar bl.a. för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar eller det särskilda stöd samt den hjälp de behöver (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Enligt **skollagen** ska det för utbildningen finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas (2 kap. 35 § skollagen). Alla elever ska vidare tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap. 3 § skollagen).